

СТРУКТУРИЗАЦІЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Неоднозначність інтерпретації структурної та функціональної будови інституціонального середовища пов'язана із дискусіями навколо трактувань його основних елементів, зокрема інституції, інституту і організації та їх співвідношення. Зазвичай за основу структуризації береться вже існуючі елементи, які потім впорядковуються за рядом критеріїв. Дж. Майкелсен, К. Лінггаард, С. Падел, К. Фостер у межах дослідження розвитку органічного землеробства виділяють чотири сфери, які пов'язані із інституціональним середовищем підприємства. Перші три сфери керують процесами взаємодії між окремим сільськогосподарським підприємством та аграрними структурами. До останніх віднесено інші сільськогосподарські виробники (неорганічні) та їх об'єднання, аграрна політика та продовольчі ринки. Інституціональне середовище вчені виносять як четверту сферу, що формується інституціями, що мають на меті об'єднання та координацію організацій, які функціонують у перших трьох сферах [3, с. 1]. На нашу думку, наведену схему слід розширити, розподіливши інституції на такі, що належать до окремої із виділених вище сфер, та ті, що забезпечують системний зв'язок між цими сферами (системоформуючі інституції). Відмінною рисою інституцій першого типу є їх чітка приналежність до окремої сфери (наприклад, інституції ринку, аграрної політики та законодавства, підприємництва

тощо), тоді як другий тип інституцій орієнтований чітко на формування та підтримку взаємозв'язків між інституціями першого типу (наприклад, інституція власності, кооперації). Виходячи із наведеного, класифікаційною ознакою інституцій визначено їх функціональну приналежність. Також з огляду на нерозривні зв'язки між сільським підприємництвом, та сільським населенням і соціальною інфраструктурою на селі, до перелічених необхідно віднести соціальну сферу, інституції якої впливають на людський капітал, як одне із першоджерел конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Систематизовані у межах зазначеної класифікаційної ознаки інституції слід також розподілити за загально визнаним критерієм на формальні та неформальні. Обґрунтованою є і класифікація інституціональних досліджень на дослідження інституціонального середовища (інституалізація ззовні) та організаційно-правових форм (внутрішня інституціоналізація). Враховуючи такий підхід доцільно виділити два первинні рівні ієрархії інституціонального середовища - зовнішній (передбачає інституціоналізацію відносин підприємства із партнерами, контрагентами та конкурентами) та внутрішній (інституціоналізація відносин у межах суб'єкта підприємництва, передусім, між підрозділами).

Інституціональне середовище органічних підприємств може розвиватись у трьох напрямках: 1) кооперації органічних підприємств із організаціями аграрної сфери загалом; 2) конкуренції підприємств органічного землеробства із аграрною сферою; 3) творчого конфлікту, який виникає через існування як співробітництва (кооперації), так і конкуренції між органічним сільським господарством та агропромисловою сферою [3, с 1]. У даному випадку слід зробити певні уточнення. Кооперація, конкуренція та співконкуренція (аналог «творчого конфлікту») відповідають змісту інституцій, оскільки вони передбачають формування сукупності формальних та/або неформальних норм і правил співробітництва самостійних економічних суб'єктів. Тому, говорячи про напрям розвитку інституціонального середовища сільськогосподарських підприємств слід мати на увазі, яка саме із перелічених інституцій розвивається стрімкішими темпами.

Дж. Роумассет, досліджуючи процеси розвитку сільського господарства виділяє інституції землі та праці, кредитні та ринкові інституції [4, с 57-61]. Згідно із теорією конкурентних переваг М. Портера постачальники є однією із конкурентних сил, яка протидіє підприємству. Враховуючи обґрунтованість такого твердження, виділені Дж. Роумассетом інституції розглянуто з позицій розвитку не сільського господарства у цілому, а окремого сільськогосподарського підприємства. При цьому інституції землі та праці й кредитні інституції поряд із продовольчими ринками формуватимуть окрему сферу — ринки засобів виробництва. Аналогічний підхід запропоновано в [2, с 30, 37], згідно із яким ринкові інституції розподілено на інституції ринків природних ресурсів (земля) й інших засобів виробництва, кінцевої продукції та фінансових послуг.

У рамках наукових досліджень проблем формування інституціонального середовища країн Африки, як аграрно нерозвинутого регіону, С. Ейшер зосереджує увагу на трикутнику сільськогосподарських знань, який формується

трьома фундаментальними, взаємопов'язаними між собою інституціями: викладання, наукові дослідження та розповсюдження знань) [1, с 32; 4-І]. Такі акценти пояснюються низьким рівнем інноваційного розвитку сільського господарства, що характерно і для вітчизняної сільськогосподарської галузі. Відтак, додатковою сферою, яка має перебувати у нерозривному взаємозв'язку із господарюючими суб'єктами, є сфера науки. Враховуючи вищевказане, розроблено схему взаємодії сільськогосподарського підприємства та його інституціонального середовища (рисунок).

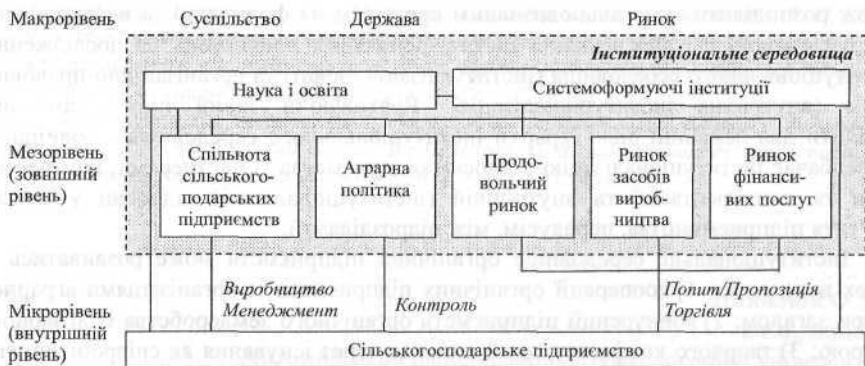

Схема взаємодії сільськогосподарського підприємства із інституційним середовищем

На мікрорівні слід враховувати інституціоналізацію взаємовідносин між окремими структурними підрозділами суб'єкта господарювання та із іншими економічними агентами (організаційно-правові форми господарювання) - інституції внутрішнього рівня. Це, передусім, стосується великих сільськогосподарських підприємств із розвинутою організаційно-управлінською структурою.

1. Eicher C. *Institutions and the African Farmer* [Online] / C. Eicher. - Available from : <http://www.worldbank.org/html/cgiar/publications/issues/issues14.pdf>.

2. *Good Practices in Building Innovative Rural Institutions to Increase Food Security* / D. Herbel, E. Crowley, N. Uraban Hadad, M. Lee. - Rome: FAO, 2012. - 116p.

3. *Organic Farming Development and Agricultural Institutions in Europe: a Studies of Six Countries* / J. Michelsen, K. Lynggaard, S. Padel, C Foster // *Organic Farming in Europe: Economics and Policy*. - 2010. - Vol. 9. - 182p.

4. Roumasset J. *Rural Institutions, Agricultural Development, and Pro-poor Economic Growth* / J. Roumasset // *Asian Journal of Agriculture and Development*. — 2014. — Vol. 1, No. 1. — P. 56-75.